

РОМАНЧУК
Мар'яна Сергіївна,
молодший науковий співробітник
Національна бібліотека України
ім. В.І. Вернадського
(м. Київ)

**ОСНОВНІ ВІХИ ВИВЧЕННЯ ТА КАРТОГРАФУВАННЯ р. ДНІПРО,
ПОДНІПРОВ'Я ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ВЧЕНИМИ І КАРТОГРАФАМИ
(КІНЕЦЬ XVI–XVII СТ.) НА ПРИКЛАДІ ФОНДІВ СЕКТОРУ
КАРТОГРАФІЧНИХ ВИДАНЬ НБУВ**

У статті відображено основні віхи історії картографування та вивчення європейцями однієї з найбільших і найважливіших рік Європи – Дніпра, на прикладі раритетних картографічних творів, що зберігаються у депозитарному фонді сектора картографічних видань Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (НБУВ). Наведено огляд карт Дніпра, складених відомим французьким військовим інженером Гійомом Ле Вассером де Бопланом на основі інструментальних зйомок, що вперше дало змогу реально відобразити Дніпро і територію України, а це, в свою чергу – реформувати карти Європи.

Старовинні карти й атласи дуже образно й наочно відображають рівень матеріальної і духовної культури минулих поколінь, історію держави та є цінним матеріалом для вивчення історії картографування території України, зокрема Дніпра, європейськими картографами. За допомогою вивчення старовинних карт можна простежити, як змінювалося русло Дніпра і територія Подніпров'я, як вони трансформувалися протягом століть, та яке уявлення про ріку і прилеглі до неї території мали тогочасні європейські вчені та картографи.

Ключові слова: НБУВ, фонди сектора картографічних видань, ріка Дніпро, Подніпров'я, європейські картографи та видавці, Блау, Боплан.

**THE MAIN STAGES OF STUDYING AND MAPPING OF THE DNIPRO
RIVER, THE PODNEPROVSKY BY EUROPEAN SCIENTISTS
AND CARTOGRAPHERS (THE END OF THE XVI–XVII CENTURIES)
ON THE EXAMPLE OF THE FUNDS OF THE SECTOR OF
CARTOGRAPHIC PUBLICATIONS OF NLUV**

The article shows the milestones of the history of mapping and studying by Europeans of one of the largest and most important rivers of Europe, the Dnieper, on the example of rare works that are stored in the depository fund of the sector of cartographic publications of the National Library of Ukraine V. Vernadsky (NBUV). An overview of the maps of the Dnieper, compiled by the famous French instrumental surveys, is given, which made it possible to actually display the Dnieper and the territory of Ukraine, and this in turn - to reform the maps of Europe. The ancient maps and atlases represent the level of the material and spiritual culture of past generations and the history of the country very vividly and in absentia, and are a valuable material for studying the history of mapping the territory of Ukraine, in particular the Dnieper, by European cartographers. Thanks to the study of ancient maps, one can see how the Dnipro canal and the Dnieper area changed, how they transformed over the centuries, and what views of the river and the adjacent territory were from European cartographers and scientists of that time.

Key words: NBUV, funds of the sector of cartographic publications, the Dnieper, European cartographers and publishers, Blau, Boplan.

**ОСНОВНЫЕ ВЕХИ ИЗУЧЕНИЯ И КАРТОГРАФИРОВАНИЯ Р.
ДНЕПР, ПОДНЕПРОВЬЯ ЕВРОПЕЙСКИМИ УЧЕНЫМИ И
КАРТОГРАФАМИ (КОНЕЦ XVI – XVII СТ.) НА ПРИМЕРЕ ФОНДОВ
СЕКТОРА КАРТОГРАФИЧЕСКИХ ИЗДАНИЙ НБУВ**

В статье отображены основные вехи истории картографирования и изучения европейцами одной из самых больших и самых важных рек Европы – Днепра, на примере раритетных произведений, которые хранятся в депозитарном фонде сектора картографических изданий Национальной библиотеки Украины им. В.И. Вернадского (НБУВ).

Приведен обзор карт Днепра, составленных известным французским военным инженером Гиемом Ле Вассером де Бопланом на основе инструментальных съемок, что дало возможность реально отобразить Днепр и территорию Украины, а это в свою очередь – реформировать карты Европы.

Старинные карты и атласы очень образно и наочно отображают уровень материальной и духовной культуры прошлых поколений, историю

страны и являются ценным материалом для изучения истории картографирования территории Украины, в частности Днепра, европейскими картографами.

Благодаря изучению старинных карт можно проследить, как изменялось русло Днепра и территория Приднепровья, как они трансформировались на протяжении столетий, и какое представление о реке и прилегающей к ней территории имели европейские картографы и ученые того времени.

***Ключевые слова:** НБУВ, фонды сектора картографических изданий, река Днепр, Поднепровье, европейские картографы и издатели, Блау, Боплан.*

Вступ. Сектор картографічних видань Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського НБУВ є єдиним в Україні спеціалізованим депозитарним фондом картографічних видань. У складі фонду, що є унікальною колекцією друкованих та рукописних картографічних документів, зберігаються і раритетні видання, починаючи з XVI ст. Серед них почесне місце займають видання західноєвропейських картографів А. Ортелія, Г. Меркатора та їх конкурентів (В. та Й. Блау) і т. д., які містять історичні відомості, щодо описів та зображень сучасних українських земель.

Зі здобуттям Україною незалежності з кожним роком зростає зацікавленість громадськості (у нашому випадку читачів-відвідувачів сектору картографії) до витоків історії свого рідного краю, відображення території України протягом століть (історія картографування), формування держави та її кордонів, виникнення поселень та їхніх назв. Цікавить читачів також походження топонімів та гідронімів, відображення гідрологічних об'єктів України та їх зміна в часі.

Метою даної статті є відображення основних віх в історії картографування ріки Дніпра та Подніпров'я європейськими картографами на прикладі картографічних творів, що зберігаються в секторі картографічних видань НБУВ, та популяризувати його рідкісний фонд.

Постановка проблеми Старі карти й атласи дуже образно і наочно відображають рівень матеріальної та духовної культури минулих поколінь, історію держави і є цінним матеріалом для вивчення історії картографування території України, зокрема Дніпра, європейськими картографами.

Оскільки р. Дніпро є головною артерією нашої держави – інтерес істориків, географів, картографів, гідрологів, краєзнавців до неї не спадає, а з роками ще більше зростає. За допомогою вивчення старовинних карт можна простежити, як змінювалось русло Дніпра і територія Подніпров'я, як вони трансформувалися протягом століть, та яке уявлення про ріку і прилеглі до неї території мали тогочасні європейські картографи, які відображали ці об'єкти.

Виклад основного матеріалу. Дніпро (у греків – Борисфен, у римлян – Данаприс, у турків – Узу чи Узи, у слов'ян – Славутич) – одна з найбільших і найважливіших європейських річок, яка протягом віків відігравала і продовжує відігравати цивілізаційну роль. Це – найбільша і найвідоміша річка також і на українських теренах. На берегах Дніпра виникло багато слов'янських укріплених міст і сіл. З найдавніших часів ріка є важливою життєвою артерією, яка сполучала окремі регіони країни.

Вивчення Дніпра розпочалося кілька тисяч років тому. Про це свідчать (нехай навіть уривчасті) відомості про річку, які залишив у своїх спогадах «батько історії» Геродот, що жив у V ст. н. е. В описі Скіфії він приділив належну увагу і Дніпру: « Поміж інших річок Борисфен, поза сумнівом, є найбагатшим: по його берегах простягаються прекрасні та життєдайні пасовища для худоби, тут же водиться у великій кількості найкраща риба. Вода для пиття приємна на смак і прозора» [4, с. 18].

Детальний опис Дніпра та його приток у межах України здійснив відомий французький інженер і вчений Г. Боплан (бл. 1600–1673 р .р.) у своїй праці «Опис України».

Боплан походив із знатної дворянської сім'ї, яка осіла в Нормандії. Він був сином відомого математика, гідрографа, картографа та океанського лоцмана, якого також звали Гійом Ле Вассер [2].

З опису Боплана в цілому випливає, що на той час Дніпро (інші вживані автором назви – Бористен, Ніпро) був порівняно нешироким і на ньому було дуже багато островів. В описі вузькості Дніпра біля поселення Кічкас (тепер

тут зведено греблю Дніпрогесу) можна прочитати: «Я бачив, як поляки стріляли з лука з одного берега на інший і стріла падала більш як на сто кроків далі за протилежний берег» [1, с. 87].

У XVIII ст. вийшла праця французького дипломата Ж. Шерера «Літопис Малоросії, або історія козаків-запорожців та козаків України, або Малоросії», де наведено деякі відомості про природу України, зокрема опис нижньої течії Дніпра та його приток. Загалом у праці згадано кілька десятків невеличких річок: Кам'янку, Чортомлик, Базавлук, Підпільну та ін. [4].

Картографування Дніпра. Дніпро – найбільша річка України та значна водна артерія Східної Європи – була відома географам і картографам світу з давніх-давен. Її зображення є вже на карті Європейської Сарматії Клавдія Птолемея та на всіх мапах Східної Європи, які з'явилися в XI–XVI ст. у зв'язку з відродженням і численними перевиданнями його «Географії», а також на новітніх картах.

Карти, на яких показано річку Дніпро можна знайти в атласах західноєвропейських картографів і видавців, наприклад в атласах А. Ортелія, які зберігаються в депозитарному фонді сектору картографічних видань.

А. Ортелій є фундатором європейської картографічної науки школи останньої третини XVI–XVII ст. Особливої слави А. Ортелій набув завдяки своїй знаменитій космографії «Theatrum orbis terrarum» («Огляд або видовище земної кулі», «Театр світу»). У секторі картографічних видань зберігається вищезгаданий атлас, який був виданий в 1584 р. [8.]

В атласі А. Ортелія українські території зображені узагальнено на картах світу, Європи та Азії, але детальніше відображені вони на картах країн, що межують з Україною, де ми можемо побачити більш детально й ріку Дніпро.

Так, на карті Польщі Вацлава Гродецького нанесено густу гідрографічну мережу. Показано ріку Дніпро з притоками, щоправда не підписаними. Дніпро відображений від Смоленська до впадіння його в Чорне море «*ronti evxini*» з містами Київ (Куов), Канів (Капуов), Черкаси (Cijrkasij).

Рис. 1. Карта Польщі Вацлава Гродецького

Карта Польщі В. Гродецького була видана в 1558 р. в Базелі. Вона поглибила тогочасні картографічні уявлення про правобережні українські землі (показчик до карти включав 724 назви). Абрагам Ортелій зменшив карту Гродецького до масштабу 1:2 600 000 і помістив спочатку в першому виданні свого атласу світу, а потім в усіх 16 виданнях «Theatrum...» до 1592 р. [6]. Слід зауважити, що відображення ріки Дніпра на карті Гродецького є достатньо спрощеним і показане майже рівною лінією з незначними звивами (рис. 1).

При складанні «Theatrum...» робота А. Ортелія полягала переважно в добірці та редагуванні карт. В атласі знаходиться список всіх розміщених на картах найменувань за Птоломеем («Nomenklator Ptolemaicus»). Так ріка Дніпро підписана на карті «Nijeper fluius», але з посиланням на Птолемея, у якого Дніпро має назву – «Borisfenes».

У XV–XVI ст. значення Дніпра як важливого водного шляху, що з'єднував басейни Балтійського та Чорного морів, зросло – Дніпро став осередком утворення українського козацтва. Виникнення в Пониззі Дніпра Запорозької Січі, постійна загроза нападу з боку кримських татар та необхідність орієнтації при подоланні Дніпровських порогів спричинило до створення карт, присвячених Дніпру.

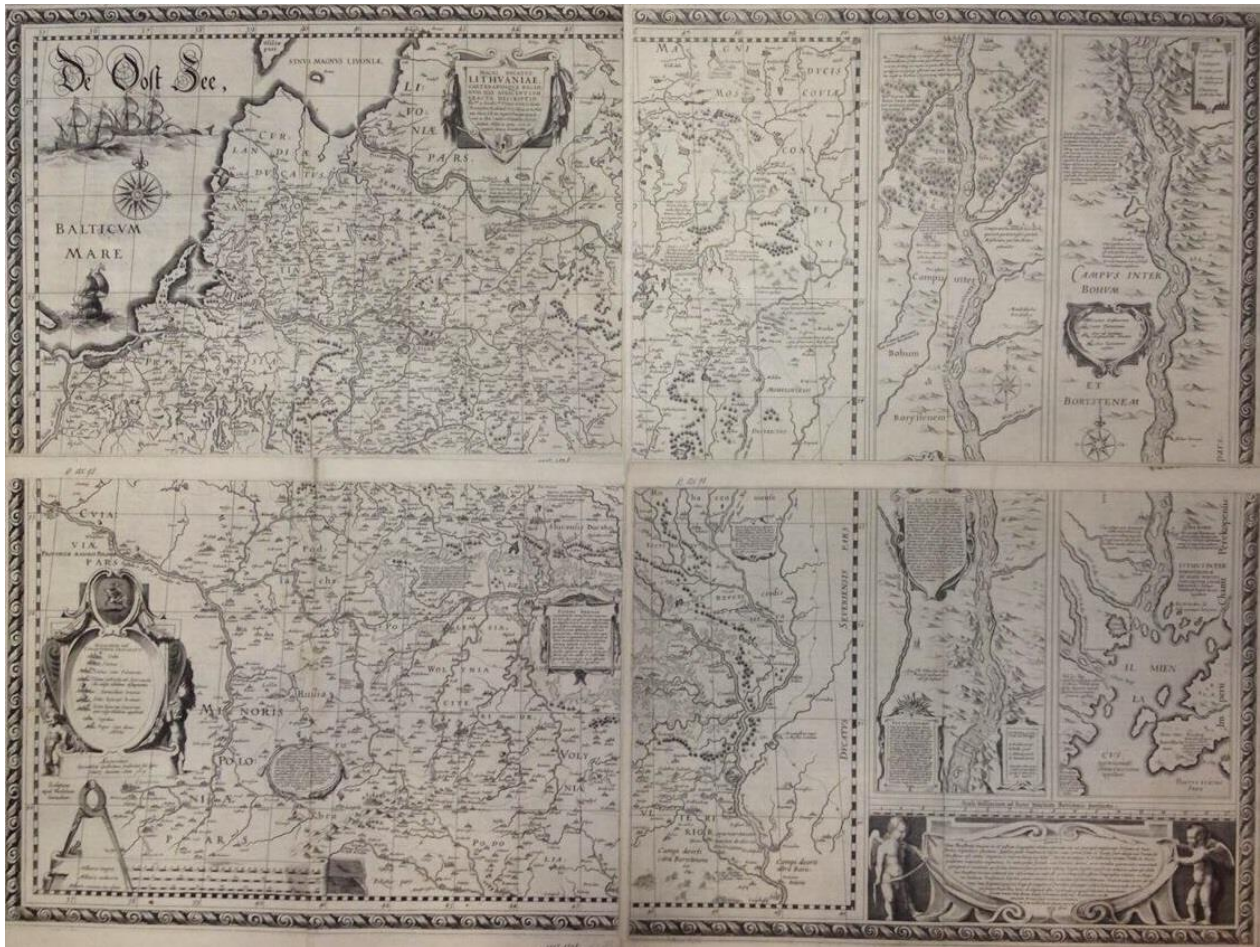
Першою картою європейської картографії, присвяченій саме Дніпру та Нижньому Подніпров'ю, була карта Дніпра від Черкас до впадіння у Чорне море («Carpus snter Bonum et Borystenem»). Ця карта Дніпра доповнює карту Великого князівства Литовського (1613 р.), яка була створена за участю картографів Томаша Маковського та Матея Струбича, а також гравера Гесселя Герітца і мецената видання князя Миколая Кшиштофа Радзівіла (1549–1616), званого Сиріткою.[5.]

У фонді сектору картографічних видань НБУВ, карта Маковського (Радзівілова) [9] представлена листами з атласу всесвітньо відомого голландського картографа і видавця В. Блау (рис. 2).

Карта друкаря, художника і гравера Томаша Маковського (1575–1630) складається з чотирьох аркушів. На нижньому лівому листі є відмітка, про те, що вона була надрукована в типографії Блау в 1613 р. Розміри кожного листа 38x53 см, відповідно загальний розмір карти 76x102 см. Масштаб 1:800 000, але ширина русла Дніпра подана у збільшеному масштабі, що дало змогу автору карти деталізувати зображення ріки та її берегів.

Дніпро подається у правій частині 2-го та 4-го аркушів на карті-врізці. Особливий інтерес викликає відображення дев'яти Дніпровських порогів. Саме на цій карті вперше в картографії позначено пороги Дніпра: А.-Kodak poroh, В.-Bililo poroh, С.-Wolezniej poroh, D.-Zwonier poroh, Е.-Nienasyitecz poroh, F.-suski poroh, G.-Wolnej poroh, Н.-Wolkonowa Zabora poroh, Х.-Nawulzany poroh limea. На карті Маковського зображено ліві і праві притоки Дніпра. Докладно відображено Дніпровсько-Бузький лиман, вказано

характерні риси прибережної території. Карта інформує про залісненість прирічкових територій, рельєф та локалізацію міст і городищ.

Рис. 2. «Карта Великого князівства Литовського» Томаша Маковського

Окрім географічних назв, автор карти подав багато детальних історичних й етнографічних приміток.

Як зазначає В.О. Кордт, карта Великого князівства Литовського зі спеціальним кресленням течії р. Дніпро від Черкас до гирла, була вміщена в першому виданні В. Блау, яке вийшло в Амстердамі в 1631 р. під назвою «Appendix Theatri Ortelii et Atlantis Mercatorss» [12]. Карта Маковського, що зберігається у фонді НБУВ, повністю ідентична описам В. О. Кордта, з чого випливає, що вона є точною копією карти Литви 1613 р., але випущена була В. Блау не раніше 1631 р.

Характерною рисою видавництва географічних карт у XV–XVII ст. (які зосереджувались в Нідерландах) є той факт, що видавці карт і атласів часто передруковували та видавали ті ж самі карти без змін. Мідні дошки, з яких

передруковувались карти, переходили від видавця батька до сина, від видавця-господаря до його учня і т. д. Лише конкуренція, яка виникала внаслідок виходу в світ нових, кращих карт, змушувала потурбуватися про виправлення та доповнення.

У фондах сектору картографії зберігається карта нижньої течії Дніпра [10]. На латинській мові назва карти – «Tractvs Borystenis, vulgo Dnigr et Niepr dicti, a civitate Czycassi...» – русло Бористена або народна назва, Дніпра чи Ніпра – від міста Черкаси до гирла й озера Ільмень, через яке він впадає в Понт Евксинський (рис. 3).

Ця карта створена сином та спадкоємцем картографа і видавця В. Блау – Й. Блау у 1648 р. на основі карти Дніпра Томаша Маковського. Слід зазначити, що саме голландські картографи і видавці у XVII ст. впевнено тримали перше місце у світі за кількістю та якістю друкованих картографічних видань. Протягом XVII ст. фірма батька та сина Блау з великим для себе успіхом конкурувала з видавцями карт Хондтом і Янсоном, що позитивно впливало на якість карт, які вони видавали [3].

Мова карти Дніпра (від м. Черкаси до гирла) латинська. Заголовок карти Дніпра знаходиться у фігурному картуші, обабіч якого зображені батальні сцени. Карта складається з двох частин, які розміщені горизонтально та зорієнтовані на захід.

На карті зображено нижню течію Дніпра до Дніпровського лиману із узбережжям Чорного моря(Pontus Evxinus). Позначені притоки Дніпра – Оріль, Ворскла, Псел та ін., а також низка міст. На Дніпрі зображено багато островів, проте підписані тільки Хортиця, Томаківка, Вовчий, Красний. Позначено 9 порогів, а на лівому березі Дніпра нижче порогів – позначено володіння Кримського ханства. По обидва береги Дніпра зображено землі з великою кількістю пагорбів і названі вони полями між Бугом і Дністром (Campus inter Bohum et Borusfenem).

Рис. 3. Карта Йоганна Блау «Руслло Дніпра від міста Черкаси до гирла і озера Ільмень»

Таким чином, Й. Блау повністю повторює Радзивілову карту 1613 р. видання, окрім зміненого орієнтування на захід та невеликих змін у пояснювальних записках та художньому оформленні. Карта друкувалася в атласах фірми Блау Novus Atlas і багатотомному Atlas Maior до 1667 р. У фондах сектору картографії згадана вище карта подана в атласі Блау 1662 р. [11] та окремими листами.

Істотним недоліком вищезгаданих карт, було те, що вони не враховували зміни течії Дніпра і відображали її майже прямою з півночі на південь. Таким чином карти не могли істотно вплинути на розвиток картографування Дніпра.

З початку XVII ст. посилилась польська експансія на українські землі. Зокрема проводилися фортифікаційні роботи на західних і центральних територіях України, створювались поселення у малозаселеній степовій зоні.

Г. Боплан (1600–1673 рр.), який служив як військовий інженер у південно-східних воєводствах Речі Посполитої з кінця 1630 р. по березень

1647 р., займався будівництвом та реконструкцією фортець та укріплень. У 1639 р. Г. Боплан виконував зйомку Дніпра і прилеглої смуги території. Велика увага під час укладання карти Дніпра та Подніпров'я приділялась зображенню шляхів та укріплень.

Г. Боплан започаткував новий етап картографування території України, пов'язаний з укладанням карт на основі інструментальних зйомок. Реальне зображення Дніпра з'явилося вже на першому ескізі Бопланової Генеральної карти України – на Українській географічній карті (*Tabula Geoagraphicsca Ukraina*). Перше і друге видання «Генеральної карти України» – спеціальний і докладний план України Г. Боплана – серед іншого відзначаються детальністю зображення гідрографічної мережі. У першому варіанті «Генеральної карти України» міститься 80 назв річок, 4 назви островів, 13 назв порогів. У другому виданні – уже 160 назв річок.

Г. Боплану належать також карти, спеціально присвячені головній водній артерії України. Відомими є карти нижньої течії Дніпра.

Уперше карти Дніпра Г. Боплана «*Tractvs Borysthenis*» були запозичені вченим і друкарем Йоганном Блау (1596–1673 р.) сином В. Блау.

У 1670 р. Й. Блау був призначений картографом Голландської Ост-індської компанії, йому було доручено продивитися журнали штурманів компанії і виправити, по можливості їх карти. Так, Й. Блау випустив колекцію карт у 1662 р. (приблизно 600 карт) під заголовком «Великий атлас, чи космографія Блау» (*Atlas Maior sive Cosmographiae Blaviana*) з текстом на латині [3]. «Великий атлас» складається з 11 томів. Найбільш цікавим для нас є другий том цього атласу, оскільки в нього входять карти течії Дніпра Г. Левассера де Боплана.

Як вже зазначалося, в атласі Й. Блау (*Atlas Major.*, Т. 2), який зберігається у депозитарному фонді сектора картографії, показано течію Дніпра від Києва до Чорного моря [8]. Кожна карта ріки ділиться на дві горизонтальні частини, тобто на шести смугах була зображена течія р. Дніпро. Мова карти латинська.

Карта багатоколірна. Назви карт розміщуються у фігурних картушах, прикрашених постатями козаків.

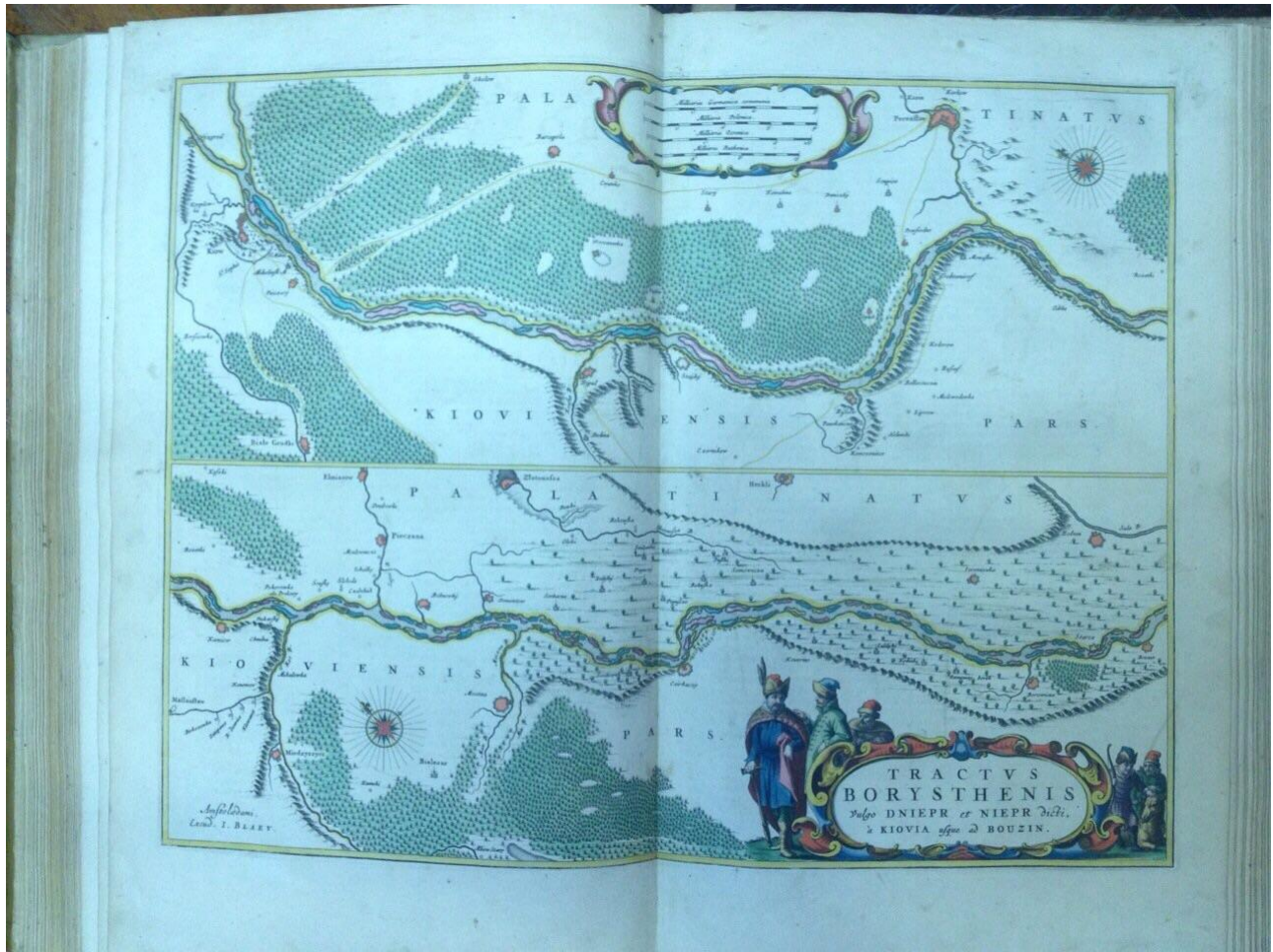

Рис. 4. Карта Г. Боплана «Русло Дніпра від Києва до Бужина»

Перша карта Г. Боплана із серії «Tractvs Borysthenis»: Tractvs Borysthenis vulgo Dniepr et Niepr dicti, a Kiovia vsque ad Bouzin (Русло Бористена або, народна назва, Дніпра чи Ніпра – від Києва до Бужина) (рис. 4). Карта складається з двох частин. На карті показане русло Дніпра від Вишгорода (Wijzgorod) до Бужина (Bouzs) та навколишні території Київського воєводства. На звивистій течії Дніпра відображено безліч крупних і невеликих островів, назви яких не вказано. Гідрографічна мережа на цьому відрізьку представлена такими річками, як Десна (Dina R.), Трубіж (Trubicsz R.), Бобрися (Bobrycz R.), Золотоноша (Zolotonosza R.), Рось (Ros R.), Мошна (Moszna R.), Мін (Min R.). У малюнках зображені пагорби та лісові масиви вздовж русел річок. Київ (Kio) відображено як укріплене місто з монастирями. Загалом, на карті невелика кількість населених пунктів.

Рис. 5. Карта Г. Боплана «Русло Дніпра від Бужина до острова Хортиця»

Наступні два відрізки Дніпра вміщує карта русла Дніпра від Бужина до острова Хортиця. Tractvs Borusthenis vulgo Dniepr et Niepr dicti, a Bovzin vsque ad Chortusa ostrow (Русло Бористена, або народна назва, Дніпра чи Ніпра- від Бужина до острова Хортиця) (рис. 5). Карта зображає відрізок течії Дніпра, що проходить територією Київського воєводства (Palatinavs Kioviensis Pars) від Бужина до острова Хортиця та навколишні землі по обох берегах. Притоки Дніпра на цьому відтинку: Сула (Sula R.), Тясмин (Taszmien R.), Цибульник (Cybowelnik R.), Сухий Омельник (Suka Omelnik R.), Омельник (Omelnik R.), Ворскла (Worsklo R.), Оріль (Orel R.) та ін. Вздовж русел річок зображено пагорби, а в руслі Дніпра – безліч островів. Нижче Кодака позначено дев'ять порогів і чотири забори. Показано також дві Великі татарські переправи (Welka Przeprawa Tatarska). Як укріплені міста позначені с. Жовнине (Zolnin), Бужин (Bouzin), Чигирин (Czehrin) та ін.

Рис. 6. Карта Г. Боплана «Русло Дніпра від острова Хортиці до Чорного моря»

Третьою картою із серії Tractvs Borysthenis Г. Боплана є карта русла Дніпра від острова Хортиці до Чорного моря (Tractvs Borysthenis vulgo Dniepr et Niepr dicti a Chortika ostrow ad urbem Oczakow ubi in Pontvm Euxinum se exonerat) (рис. 6). На ній зображено русло Дніпра від острова Тавань (Tawan O.) до гирла та північно-західне узбережжя Чорного моря (Czarne Morze, vulgo Pontvs Euxinus). На малюнках показано крутий берег Дніпра та ліси на чорноморському узбережжі. На цьому відтинку Дніпра позначені його притоки: Кам'янка (Kamionka R.), Омельник (Omelowa R.), Базавлук (Bazanluk R.), Чортомлик (Czertomelik R.), Томаківка (Tomahowka R.), Кінська (Konska Woda R.), Бургунка (Burhunka R.), Інгулець (Ingulet maly R.). Також зображено гирло Південного Бугу (Bog R.) та його притоку Інгул (Angult Wielky R.). Позначено острови на Дніпрі. На цій карті невелика кількість населених пунктів. Як татарські міста показано Очаків та Білгород.

Цікаво, що карти русла Дніпра із серії Tractvs Borysthenis анонімні. На двох картах з цієї серії є примітка видавництва Йоганна Блау, проте на жодній

не зазначено ім'я автора. Однак, на підставі аналізу та відповідності описів Дніпра в книзі «Опис України» дослідники історії картографії вважають, що вони належать саме Бопланові [7].

Зазначеному автору належить ціла серія карт, присвячених р. Дніпру та Подніпров'ю. У подальшому карти Боплана стали базовим матеріалом для зображення українських земель та найважливіших водних артерій цієї території, зокрема Дніпра.

Кarti Боплана широко використовувались близько 100 років до середини XVIII ст. Усі карти Східної Європи другої половини XVIII ст. були складені на основі карт України Г. Боплана [5]. Як зазначає Я. Дашкевич: «...саме він став фундатором знань про Україну: край, його людей, його картографічне обличчя...» [2, с. 7].

Висновки. На початкових етапах розвитку картографії одне з головних місць у змісті карт займала гідрографічна сітка (гідрографія.) Ріка Дніпро була відома географам і картографам з давніх-давен.

Одним з перших Дніпро відобразив Птоломей, а численні перевидання його «Географії» сприяли появі ріки на всіх картах Східної Європи.

Західноєвропейські, а саме голландські картографи і видавці тримали довгий час перше місце у світі за кількістю та якістю друкованих картографічних видань. Раритетні видання відомих картографів і видавців, як А. Ортелій та Й. Блау, що депозитовані у фондах сектору картографії, вміщують карти, які відображають Дніпро (український Дніпро), його притоки та прилеглі території.

У XVI–XVII ст. у період першого розквіту комерційного картографування серед картографів можна було спостерігати великий потяг до видання карт. І мала місце професійна конкуренція, що сприяло, якості та красі їх художнього оформлення. Тим не менше в середині спільноти картографів практикувалась певна співпраця. Було вигідно обмінюватися картами один з одним, оскільки добути точну географічну інформацію було дуже складно, а подорожі коштували дорого. Так, і А. Ортелій та В. і Й. Блау

запозичували карти, на яких відображений Дніпро та Подніпров'я (територія сучасної України) переважно в польських авторів, або авторів, що перебували на службі в Речі Посполитої, змінювали їх та доповнювали. Причому у випадку з виданнями Й. Блау – карти Дніпра та Подніпров'я лишалися анонімними.

Автори карт Дніпра (до Боплана) відображали річку майже прямою з півночі на південь і не могли істотно вплинути на картографування Дніпра. Карти Гійома Боплана були новим словом у європейській картографії XVII ст. Боплан уперше реально відобразив територію України (на підставі математичних вимірювань). Саме він, як сьогодні видається, «загнув» як слід на мапі Дніпро, який зазвичай зображувався з прямим руслом, або лише з одним вигином, що дало змогу картографам на початку XVIII ст. зреформувати карти Європи.

Детальні дані про стан річкової мережі території України (Дніпра та Подніпров'я) тих часів – містять найбагатший матеріал для історико-географічних досліджень. Річки служили природними водними шляхами, вздовж них переважно розташовувалися населені пункти. Водні артерії мали велике водоспоживче та водогосподарче значення. Вивчення історії картографування гідрографічної мережі України, зокрема Дніпра, відіграє велику роль у розумінні певних процесів розвитку територій, транспорту та господарства в цілому.

Картографічні видання європейських картографів вміщують важливу інформацію, необхідну для вивчення картографування території України, зокрема р. Дніпро в контексті історико-наукових, природознавчих та геополітичних досліджень.

Список використаних джерел та літератури

1. Боплан Г. Л. де. Опис України / перекл. з фр. Я. І. Кравця, З. П. Борисюк. Київ : Наук. думка, 2008. 311 с.
2. Боплан і Україна : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського. Львів. від-ня ; М. Вавричин та ін. (ред.). Львів, 1998. 318 с.
3. Браун Л. А. История географических карт / Н. И. Лисовая (пер. с англ.). Москва : ЗАО « Центрполиграф». 2006. 479 с. : рис.
4. Вишневецький В. І. Ріка Дніпро. Київ : Інтерпрес ЛТД, 2011. 383, [48] с. : фотогр. табл., рис. Бібліогр. : с. 365–374.
5. Вавричин М. Відтворення України : історія картографії, краєзнавство, біографістика / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Львів. від-ня. [упоряд. Н. Заславська, Н. Халак ; редкол. : П. Сохань (голова) та ін.]. Львів : ІУАД ім. М. С. Грушевського, 2012. 550 [24] с. : табл., фотогр.
6. Сосса Р. І. Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р. Короткий нарис. Київ : Наук. думка, 2000. 242 с.
7. Вавричин М. А., Шашкевич Я. Р., Кришталович У. Р. Україна на стародавніх картах. Середина XVII – друга половина XVIII ст. : атлас репродукцій. Київ : Картографія, 2009. 223 с. : іл. (Сер. «Пам'ятки картографії України»).
8. НБУВ. Сектор картографічних видань, інв. № 3472. Шифр С 3.
9. НБУВ. Там само, інв. № 5449.
10. НБУВ. Там само, інв. № 16673.
11. НБУВ. Там само, інв. № 3472. Шифр С 34/П.
12. НБУВ. Там само, інв. № 8065. Шифр С 387.

References

1. Boplan, G. L. de. (2008). *Opis Ukrayini* [Description of Ukraine] / perekl. z frants. Ya. I. Kravtsya, Z. P. Borisyuk. Kyiv. 311. [in Ukraine].
2. Vavrichin, M. (1998). *Boplan i Ukrayina : zb. nauk. pr.* [Boplan and Ukraine : sb. sciences etc.]. Lviv. 318. [in Ukraine].
3. Braun, L. A. (2006). *Istoriya geograficheskikh kart* [The History of Geographic Maps]. Moscow. 479. [in Russian].
4. Vishnevskiy, V. I. (2011). *Rika Dnipro* [River of the Dnipro]. Kyiv. 383. [in Ukraine].
5. Vavrichin, M. (2012). *Vidtvorenniya Ukrayini : istoriya kartografiyi, kraeznavstvo, biografistika* [Reproduction of Ukraine : the history of cartography, regional studies, biography] [uporyad. : Nataliya Zaslavska, Nadiya Halak ; redkol. : P. Sohan (golova) ta in.]. Lviv. 550. [in Ukraine].
6. Sossa, R. I. (2000). *Kartografuvannya teritoriyi Ukrayini. Vid naydavnishih chasiv do 1920 r. Korotkiy narys* [Mapping the territory of Ukraine. From ancient times to 1920. A brief essay]. Kyiv. 242. [in Ukraine].

7. Vavrichin, M. A., Shashkevych Ya. R. and Kryshtalovych U. R. (2009). *Ukrayina na starodavnih kartah. Seredina XVII – druga polovina XVIII st.* [Ukraine on old maps. From the mid – 17th to the second half of 18th c.] Kyiv. 223. [in Ukraine].

8. NBUV. Sektor kartografichnih vidan, Inv. № 3472. Shifr S3.

9. NBUV. Tam samo, Inv. № 5449

10. NBUV. Tam samo, Inv. № 16673

11. NBUV. Tam samo, Inv. № 3472. Shifr S 34/II.

12. NBUV. Tam samo, Inv. № 8065. Shifr S 387.

Рецензент:

Рогожа М.М., д.і.н., доцент

Надійшла до редакції 02.03.2018 р.